

Iga kevad kirjutas Beti mällu oma märksõna, kuid sel aastal polnud see sõna, vaid number. Kaheksa oli Beti lemmiknumber, mille varjus peitus veel teinegi sümbol. See number oli jonnipunn, mida oli raske külili lükata, aga kui see õnnestus, oli tegu märgiga, mis tähistas lõpmatust. Kuni kaheksakümne kaheksanda aasta kevadeni oli Beti hinnanud lõpmatust abstraktselt positiivseks mõisteks, millekski, mis kestis, kuid siis selgus, et ka lõpmatusel oli algus.

Ühel õhtul pärast tööd isa juurde Ropkasse tulles leidis Beti, et hilisele ajale vaatamata istus taat ikka veel aias vana Riia pirnõunapuu all ja silmitses taevast. Selles polnud midagi imelikku, sest laotus oli täis lookeste loõritamist ja kiivitajate tiivasurinat ning kõik see tasus nii kuulamist kui ka vaatamist. Istunud isa kõrvale, tundis Beti õhus jahedust, mida ta eales varem polnud oma isa läheduses tajunud ning tal läks veel pisut aega mõistmaks, et Johan Raadma polnud põhjusega nii vaikne ja liikumatu, vaid et ta oli oma maise keha maha jätnud ja ise ära lennanud – nii algas tema igavik.

Istunud veel tunde oma taadi keha kõrval, püüdis Beti mitte nutta, vaid mõelda kõigest heast, mida nende koos veedetud aeg oli talle kinkinud, kuni jõudis selleni, millise märksõna all seda kõike

oma mällu salvestada. Kuidas ta ka ei püüdnud, kahvatus see kevad kurbusest ning nõnda tulnukski seda mäletada, ometi jäi see päev tema mällu kui arv kaheksakümmend kaheksa, mida võis võtta kui lõpmatuse algust.

Isa oli surnud nii, nagu oli soovinud siitilmast lahkuda tema isa, aias vana õunapuu all. Vanaisa suri hoopis haiglas, kollaste plekkidega linade vahel, ent jäi Beti mällu liigendlaual olnud punase pirnõunana.

Vanaisa surm lõpetas Beti lapseõlve, aga isa surmaga algas lõpatus, mis polnud enam abstraktne mõiste, vaid reaalne arusaamine, et elada tuli, kuniks elu veel kestis.

Aronile mõjus vanaisa surm kuidagi nähtamatult, vähemalt Betile tundus see nii, või siis ei osanud tema oma poja sisse näha. Küll aga märkas ta erinevust ajas ja olekus, sest oli ise samas vanuses olnud tüdruk, kes mõtles ja tegutses hoopis teistmoodi, sest oli ja elaski teises ajas ja olukorras. See omakorda aga tähendas, et tema nõuanded pojale jäid hüüdjaks hääleks kõrbes, kuna Aron pani tema jutu peale oma toaukse lihtsalt kinni ja rääkis tunde telefonis kellegi teisega. Beti pidi sellega leppima ja olema tähelepanelik, et mitte komistada elektri- ja telefonijuhtmete, mis looklesid esikust üle suure toa põranda Aroni tuppä.

Veel enne, kui Beti leinast tekkinud üksindustundest üle sai, tegi ta taas ühe vea, mida hiljem kahetses. Ühel päeval ta lihtsalt murdus, jättis vanaisa aia tema sõbra Gustavi hoolde ning otsustas endaga midagi ette võtta ja see, mida ta tegi, sai eeskuju Aroni käitumisest.

Ta ootas, kuni poiss oli oma sõpradega Annelinna haljasalale jõl-kuma läinud, istus tema toas kušetile ja võttis telefoni hargilt. Ta isegi ei teadnud, kellele helistada, sest töökaaslastega poleks ta oma

muret jagada tahtnud, aga kõik teised, keda oma sõpradeks või lähedaseks pidada, olid kuhugi ära kadunud.

Kui telefonitorust kostis lause: „Jah, advokaat Uudu Masik kuu-
leb“, oli Beti isegi imestunud, et just talle helistas ning viskas esimese
hooga toru tagasi hargile.

Kuidagi piinlik oli endisest kallimast advokaadile tunnistada,
et ta vajas abi, aga mitte õiguslikku, vaid inimlikku. Samas oli ju
ka ametnik inimene, lisaks veel vana tuttav, keda Beti tundis ning
sel, mil moel ta teda tundis, polnudki enam tähtsust. Beti teadis, et
Uudul oli kena noor naine ja mees oli pealinnast ära tulnud just sel
põhjusel, et oli leidnud endale Tartus uue armastuse. See teadmine
seadis võimaliku libastumise väljaspoole ohtu, sest nagu Uudu ise oli
öelnud, ei vaadanudki ta enam omavanuseid naisi *selle* pilguga.

Millise pilguga Beti ise mehi vaatas, sõltus samuti nende east, aga
viimastel aastatel olid tema vaateväljas siiski olnud vaid ta isa ja poja
eakaaslased, seega ei osanud ta oma vanuses meestest midagi arvata.
Uudule helistamise mõte polnud siiski sellega seotud ja kui ta järg-
misel päeval uuesti helistas, vastas kõnele naishääl ning palus oodata
või mõne aja pärast uuesti helistada, sest seltsimees Masik oli hetkel
hõivatud.

Läks veel nädal, enne kui Beti leidis põhjuse õigusnõuandla
numbrile järgmise kõne teha. Vastanud end tutvustades kõne vastu
võtnud naise küsimusele, palus ta seltsimees Masikult juriidilist kon-
sultatsiooni. Edasi läks kõik lihtsalt, sest juba poole tunni möödudes
sai ta Uudult kõne ja kuna see langes kokku töölounaga, rääkisid nad
pikemalt ja leppisid kokku õhtuse kohtumise Kaunase restoranis.
Kõnet lõpetades polnudki Beti eriti üllatunud, kui sai teada, et neil
mõlemal oli lisaks töövõitudele ka üks ühine isiklik mure, nimelt
eakohase vestluspartneri puudumisest tingitud üksindustunne.

Aronile polnud vaja selgitada, miks Beti enam Ropkas käia ei tahtnud, sest see põhjus oli jälle nende ühine.

„Nüüd oleme võrdses seisus,“ sõnas poiss, kui ema püüdis end välja vabandada, et läheb õhtul ühe oma töökaaslasega kohtuma, mitte Ropkasse kasvumajasid kastma.

„Mis mõttes võrdses seisus?“ pidid Beti siiski üle küsima, et asi selge oleks.

„Mul pole kunagi isa olnud. Nüüd pole teda ka sinul. Sõbrad ongi ainsad, kes veel jäänud on. Minul. Sul siis töökaaslased,“ vastas Aron ja lohistad taas telefoniaparaadi juhtmed oma toa ukse alt läbi.

Beti polnud selle peale tulnud, et ta poeg võis end orvuna tunda ja seda läbi terve oma elu. Tema ise polnud selles vanuses kunagi kummastki vanemast puudust tundnud.

„Kas see oli siis nii kole, et sul teda polnud?“ tahtis Beti teada.

„Muidugi – sama hirmus nagu see sinu sõdagi, millest sa pidevalt jahusid! Mind narriti koolis kogu aeg memmekaks,“ sõnas Aron ärrituses ning lisas: „Mul polnud ühtegi kangelast ette näidata, kes oleks rindel või kuskil surma saanud. Aga teistel kõigil oli isa. Mis sest, et mõnel vaid nimi graniidis, aga ikkagi koht, kuhu sõrm peale panna.“

See jutt tegi Beti sõnatuks, sest ta oli terve oma täiskasvanuelu selle nimel pingutanud, et ta pojalt poleks millestki puudu.

Aron ilmselt tajus ema mõttekäiku või siis tundis enda väljaütlemise pärast pisut piinlikkust ning lisas: „Aga see pole sinu süü, et sa naine oled. Sina ei saagi ju isa olla.“

„Aga sul oli ju vanaisa. Kas tema siis polnud küllalt hea ja ... ja mina? Ma pole kunagi end vaid naisena tundnud – pigem inimesena, sest meile koolis õpetati ...“

„Ma tean, mida teile koolis õpetati. Õppida, õppida ja õppida! Olla kõiges parim, võistelda ja võita – sa oled mulle seda sada korda

rääkinud,“ võttis Aron emal sõnad suust ja lisas oma arvamuse: „See on nii jama värk! Ma tahaks näha, mis mujal maailmas toimub, mitte koolistaadionil nõrkenuna finišilinti maha joosta. Mul on neist võistlustest kama kaks. Lähen nüüd Roometi poole. Tema isal on üks uus aparaat, videomakk, millega saab kassetide pealt välismaa filme vaadata. Soomest tõi, seal olla neid isegi prügimäel lademes. Tal on üks uus film, see on äge!“

„Olgu-u!“ venitas Beti poja jutu peale, kuid ei saanud jätta lisamata, et tema küll neljateistaastaselt nõnda ei mõelnud, sest tema arust oli elu huvitav ja vahet polnud, kas elati NSV Liidus või kusagil välismaal.

Õhtuseks restoranikülastuseks kapist sobivaid riideid otsides mõtles Beti Aroni sõnade peale ja sai lõpuks aru, miks noored oma vanemaid tegelikult lubjakateks nimetasid. Kui ta oli algul arvanud, et see oli seotud vanemas eas toimuva veresoonte lupjumisega, siis tol hetkel ta mõistis, et see meditsiiniline lähenemine oli alles lupjumisprotsessi algus. Tegelik põhjus oli hoopis selles, et vanemas eas muutus inimene ühekülgselt – tema elu oligi pleekvalge nagu lubi, mis kattis aastatega üle lubjatud murekortse mõranevas müüris.

„Ma ei saagi ju õhtul restorani minna, sest mu kapis on vaid tööl käimise riided!“ sõnas ta iseendale ja oli pisut üllatunud, kuigi oli oma arust ikka ka oma väljanägemist tähtsaks pidanud.

Riietumine oli olnud üks osa tema elust, mis teda ta enda vanematest, eriti emast, oli eristanud. Selma ja Johan olid alati teinud vahet kodu-, töö- ja peoriietel, aga tema enda riidekapis olid vaid korralikud riided, millel polnud funktsionaalset vahet. Sama oli ta ka Aronile õpetanud, kuid igas elus oli asju ja õpetusi, mis lihtsalt ei toimunud või siis töötasid vastupidiselt sellele, mida peale suruti. Beti oli unustanud, kuidas sündis trots, aga Aron oli seda talle meelde tuletanud.

Kella seitsmeks kokku lepitud kohtumiseni oli veel aega, aga kaubamaja sulgemiseni enam mitte eriti palju. Otsus kaubamajja minna sundis teda kiirustama ning ta lausa jooksis trepist alla, istus autosse ning ületas kiirust, et veel enne poeuste sulgemist sinna sisse saada. Kui see tal õnnestus, tundis ta rinnal finišilindi puudutust.

Kaubamaja naisteriiete osakonna müüjad olid juba tööpäeva lõpu üle rõõmustanud, kuid veel üht klienti märgates muutusid nad morniks.

„Mul oleks vaja midagi õhtuks ja ruttu,“ sõnas Beti hingeldades ja see lause mõjus isegi naljakalt, aga samas ka müüjat ergutavalt.

Viimane vaatas Betit mõõtna pilguga pealaest jalatallani ning siis läks proovikabiini eesriide juures sagimiseks ning enam polnudki tähtsust, millal pood oma ukсед sulgeb. Lugu lõppes sellega, et kabii-nist väljudes toppis Beti oma argipäevariided koos vanade kingadega käekotti ja palus müüjal seljas oleval kleidil hinnasildi küljest lõigata. Majast väljudes tegi ta veel midagi, mida polnud ealeski teinud: ta pani oma koti koos vanade riidetega prügikasti.

Soengu pärast Beti ei muretsenud, sest sellega oli ta alati oma mugavustsoonis olnud, kuid auto juhtimiseks olid äsja ostetud kingad küll täiesti kõlbmatud. Tekkis olukord, mil paljast trotsist edasi liikumiseks ei piisanud.

See oli hetk, mil Beti tõmbas oma harjumustele pidurit. Äkki ta justkui adus, et oli nelikümmend kolm aastat vana ega saanud enam samas tempos jätkata, et iga liigutus tuli läbi mõelda ja alles jäänud tühjus täita millegagi, mis väärtustaks tema enda aega, seda elu, mis talle veel antud on. Esmapilgul võis välise ilme muutmine näida tühise ettevõtmisena, kuid otsus midagi oma sisemuses muuta tuligi väljastpoolt.

„Oh sa!“ ahhetas Uudu, nähes Betit Kaunase restorani uksest sisse tulemas ning lisis siis oma versiooni nähtust: „Sa näed välja, nagu oleks Mireille Mathieu Moskva Suure Teatri lavale astunud!“

Beti oli seda nime kuulnud ja teadis, kellega tegu, kuid imestas ikkagi. Ta ise oli viimati Moskva Suures Teatris käinud keskkooli ajal, seepärast eelistas ta seda teemat üldse mitte puutuda, ent Uudu nii ei arvanud. Kuni kelner nad reserveeritud lauda juhatas, lobises Uudu ikka veel lauljast, kellega tal paistis justkui mingi isiklik suhe olevat.

„Üks mu Tallinna sõber kogub tema plaate ja nüüd on ta üliõnne-lik, et sai DDR-i turismireisilt ka tema äsja ilmunud elulooraamatu osta,“ lisis ta lõpuks selgituse ning Beti ei saanud jätta märkimata, et oli sarnasusest selle kuulsal lauljaga väga meelitatud.

„Jah, aga mul jäigi kõik see glamuur koos sõpradega pealinna, sest siin, Tartus, tunnen ma end väga võõrana. Ma poleks arvanud, et ...“ jätkas Uudu lauda istudes ja oli hetkega kui teine mees.

Tema jutt pani Beti mõistma, et mitte tema ise ei otsinud Uudult seltsi ja mõistmist, vaid see oli vastupidi. Uudu suutis poole tunniga ära rääkida kogu oma kurva saatuse, mis teda kodu, linna, töökohta ja naist vahetama sundis.

„Ja kuidas on sinuga lood?“ muutis mees äkki teemat. „Kas sa ei tahaks kuhugi mujale minna, no kasvõi mõnda sotsmaad külastada? Läheks koos mõnele turismireisile? Või siis Suurde Teatrisse? Vaataks operetti või midagi. Ingridile meeldiks igatahes väga, kui meil oleks ka siin linnas intelligentseid sõpru, kellega kuskil külas käia.“

See küsimuste jada lausa kohutas Betit, sest ükski neist pakkumistest polnud talle pähe tulnud. Viimased kümme aastat oma elust oli ta käinud teatris vaid lasteetendustel ja kõik tema turismireisid olid lõppenud Moskvast ning külaskäigud sõprade juurde kadusid

koos sõpradega. Beti polnud kunagi mõelnud, miks see nii oli läinud. Algkoolis käies oli ta arvanud, et reisib kogu maailma läbi ja tulevikus on talle kõik teed valla, kuid mingil hetkel selgus, et tema maailmal olid piirid, mille taga polnudki teid.

Kui Uudu oli mõnda aega silmi kissitades temalt vastust oodanud, koputas ta sõrmedega lauale, et oma kaaslase tähelepanu äratada.

„Halloo! Kuhu sa kadusid?“ sõnas ta ja püüdis siis üle laua Beti kätt oma peoga katta.

See oli võpatust väärt katse ning Beti elavneski, kuid tema rõõmus olek sellest puudutusest oli teeseldud tunne.

„Rahune, kallis! Tegelikult ma tean, millest sa mõtlesid“ sõnas Uudu, kui Beti oli oma käe ära tõmmanud.

„Ma olen täitsa rahulik,“ vastas Beti, sest seda ta oligi, kuid mitte kauaks.

„Kui sa esimest korda minu büroosse ilmusid, siis ma uurisin pisut sinu tausta,“ jätkas Uudu häält madaldades.

„Minu tausta! Kas ma olen siis mingi udupilt või? Mis see minu minevik siia puutub?“ ärritus Beti ja oli valmis isegi tõusma, et lahkuda, sest tema mõte selle kohtumisega seoses oli olnud sootuks teist laadi.

„Rahune ja mõtle hästi järele. Sul oleks juba poja pärast kasulik neid asju teada ja ma ei valinud asjata just seda restorani ning kahele lauda. Siin ei näe ega kuule keegi, mida me omavahel räägime. Ausalt!“ kõneles Uudu edasi toonil, nagu oleks tegu mingi intiimset laadi või salajase vestlusega.

„Usu mind! Nagu ma ütlesin, on mul seoses oma ametikohustustega juurdepääs dokumentidele, mida mõni mees oma pagunist hoolimata näha ei saa. Esiteks hakkas mind huvitama sinu uus

perekonnanimi ja sellest selgus nii mõndagi. Aga üks asi ei andnud mulle rahu, nimelt see, miks sind kui endise KGB ohvitseri leske välismaale ei lubatud. Lõpuks sain ma ka sellele jälile ja niisuguseid kääre pole varem minu praktikas ette tulnud. Ühelt poolt oled sa seotud riigireeturitega ja teiselt poolt jälle KGB palgal. Kas sa ise ka tead, miks see nii on?“

„Ei, ja ma ei taha, et Aron sellest kuuleb!“ vastas Beti järsult.

„Kuuleb? Siin pole kuulmisega mingit pistmist, sest need nimekirjad ei kao kuhugi, isegi siis mitte, kui see konglomeraat peaks kunagi laiali vajuma,“ jätkas Uudu sõrme viibutades ja naeratas siis kelnerile, kes tellitud eelroa lauale tõi.

Beti tuju oli rikutud, aga samas paistis selle paljastuse alt välja veel midagi, mis oli sama inetu kui kevadine külatee Ropkasse. See oli esimene kord, kui Beti hakkas tundma muret millegi pärast, mida polnudki olemas, kuid mis võis hakata tulevikus Aroni otsuseid mõjutama. See poleks talle meeldinud, kuid samas ei suutnud ta uskuda ka seda, et Uudu niisama bluffis.

„Ja kelle palgal sa ise siis oled?“ küsis Beti, kahvliga kartulisalatit sonkides.

„Mina olen kõigi palgal, kes hästi maksavad. Ära unusta, et olen partei ja valitsuse poolt siia linna tööle määratud advokaat ja kui ma aitan kedagi, kes ei maksa, siis see on mu isiklik sõber, nagu näiteks sina,“ vastas Uudu ning asus isukalt eelrooga sööma.

Beti pidi hetke mõtlema, enne kui aru sai, kui suurejoonelise komplimendi kunagine kallim talle oli teinud.

Peale isa surma oli Beti pikalt segaduses olnud ega suutnud kuidagi leida seda ühte õiget viisi, kuidas ilma temata edasi liikuda. Töölt koju tulles tõmbas ta ikka õhku läbi nina kopsudesse, püüdes ära

arvata, mida taat oli õhtusöögiks valmistanud või siis kuulatas, kas ta oli ehk teleka lahti keeranud või pikutas diivanil, ajaleht kärbeste kaitseks näole tõmmatud.

Aroniga oli teised lood, sest temal oli sõbrad, kellega vanaisa asendada. See oli ka mõistetav, sest oli ta ju selles eas, mil püüti oma vanematest targem olla või siis sootuks ilma nendeta hakkama saada. Beti ei õiendanud temaga selle ega teise pärast, kuigi oleks tahtnud pojalt rohkem lähedust. Kohtumised Uuduga polnud küll päris need, mida ta oli lootnud, kuid vähemalt võis ta Aronile ilma punastamata tunnistada, et käis ühel oma vanal sõbral külas.

Beti elu kulges mõnda aega justkui mingi kuristiku põhjas, kuhu päike ei paistnud. Kõik see muutus aga sama äkki, kui oli alanud. Ühel augustikuu hommikul tööle minnes leidis ta oma tillukesest kontoriruumist noormehe, kes tema sisenedes toolilt tõusis ja talle naeratades vastu astus.

„Tere!“ sõnas ta Betile kätt sirutades ning lisas: „Mina olen Helle ja Maidu vanem poeg Andres. Jõudsin eile õhtul hilja ja ei tahtnud tülitada.“

See oli kui välk selgest taevast, mida Beti küll teadis oodata, kuid suutis õigel hetkel ikkagi ära unustanud. Noormees oli poolenisti tsiviilriides, aga kandis paljaste jalgade peal militaarkalifeesid ja oli oma saapad uksematile jätnud. Punnis seljakott ja sinel nende kõrval põrandal viitas sellele, et noormees oli öö Muromi kooperatiivi kontoris tema diivanil maganud ja nii oligi.

„Mul polnud hetkel kuskile mujale minna,“ sõnas ta, vabandas veel kord ja selgitas: „Sain kasvuhoone öövalvurilt võtme. Ta tundis mind ja lubas mul siin ööbida. Kui sobib, siis alustaksin kohe ...“

„Kohe? Mida kohe?“ pidi Beti küsima.